

در گفتار پیشین، در مورد سه حیطه دانش، تجربه و مهارت فراشناختی صحبت شد. در این گفتار، یکی از مطرح‌ترین تقسیم‌بندی‌های فراشناخت، یعنی باورهای فراشناختی، معرفی می‌شود.

فراشناختی، به دانش فرد درباره نظام شناختی خود و چگونگی کنترل آن گفته می‌شود. پیشوند «فرا» به معنی ارتقا و بالا بردن است. فراشناخت، شناختی است به معنی فکر کردن درباره افکار خود، که فکر کردن می‌تواند درباره آنچه شخص می‌داند، باشد یا می‌تواند درباره حالت شناختی و احساسی فرد باشد. برای تمایز قائل شدن بین افکار فراشناختی و افکار دیگر، لازم است که منبع فراشناختی را بررسی کنیم. افکار فراشناختی از بیرون نشأت نمی‌گیرد و منبع آن به بازنمایی‌های ذهنی شخص از آن واقعیت مربوط می‌شود، که می‌تواند شامل آنچه باشد که شخص می‌داند، اینکه چطور کار می‌کند و احساسی که شخص درباره انجام آن تکلیف دارد. فراشناخت، می‌تواند به درک بهتر، یادگیری بهتر، دستیابی به نتایج تحصیلی بهتر، یادگیری ریاضیات، توسعه خواندن و نوشتمن، و گرفتن تصمیمات آگاهانه و هوشمندانه در زندگی کمک کند. رشد آگاهی فراشناختی، به یادگیرندگان در استقلال و خودآموزی یاری می‌دهد تا بر یادگیری خود نظارت و کنترل داشته باشند و در رفع نواقص خود بکوشند.

در زمان‌های گذشته، مفهوم آن چیزی را که امروزه ما فراشناخت می‌نامیم، می‌دانسته و از آن بسیار به جا استفاده می‌کرده‌اند؛ مثلاً سقراط می‌گوید: «می‌دانید چرا به من داناترین مردمان می‌گویند؟ چون از میزان نادانی خود آگاهم.»

در ادبیات غنی فارسی هم از این مفهوم شعر و ادب مورد استفاده کرده‌اند؛ به عنوان مثال:

تا به جایی رسید دانش من
که بدانم همی که ندانم

با توجه به این شعر کلاسیک از ابن یمین، می‌توان باورهای فراشناختی را شناخت:

آن کس که بداند و بداند که بداند
اسپ خرد از گنبد گردون بجهاند
آن کس که بداند و نداند که بداند
آگاه نمایید که بس خفته نماند
آن کس که نداند و بداند که نداند
لنگان خرک خویش به مقصد برساند
آن کس که نداند و نداند که نداند
در جهل مرکب ابدال‌الدھر بماند

بیت اول و سوم این قطعه، به باورهای فراشناختی اشاره دارد که فرد نسبت به میزان اطلاع و تسلط و معلومات خود ارزیابی دارد و قائل به شناخت سطوح دانستن و ندانستن خود است.

بداند که می‌داند یا بداند که نمی‌داند؟

مسئله این است

معرفی کاربرد فراشناخت

(گفتار دوم)

• مهدی اکبری

روش بحث و گفت‌وگو در کلاس درس، نسبت به کلاس‌های سخنرانی، در کمک به دانش‌آموزان در کسب مفاهیم پایه و اساسی مؤثرتر است و باعث می‌شود که دانش‌آموزان به صورت فعال‌تری در یادگیری مشارکت داشته باشند و همچنین وقت بیشتری را روی مسائل بگذارند. در یادگیری مشارکت داشته باشند و همچنین وقت بیشتری را روی مسائل بگذارند. دانش‌آموزان در این‌گونه کلاس‌ها حافظه بهتری در موارد یادگیری داشته‌اند. بحث با سایر دانش‌آموزان در کلاس، نقش مرکزی در افزایش فهم آنان از مفاهیم و ایده‌ها بازی می‌کند. همچنین گزارش داده‌اند که بحث کردن با همسالان، فرسته‌هایی را برای فکر کردن درباره مسائل با جزئیات بیشتر، کشف دیدگاه‌های جایگزین و رویکردهای حل مسئله و کمک به ایجاد چارچوب فهم یا دانش شخصی فراهم می‌کند. برخی از محققان معتقدند که زبان صرف‌اً ابزار فرهنگ است، ولی برخی دیگر زبان را زیربنای تمامی فرآیندهای عالی شناختی، از جمله: توجه کنترل شده، حافظه سنجیده، برنامه‌ریزی، مسئله‌گشایی و تأمل، می‌دانند و نقش آن را در بهبود و توسعه مهارت‌های فراشناختی یادگیرندگان، مهم تلقی می‌کنند. استفاده از مهارت‌های تبادل اطلاعات و اندیشه‌ها درباره یادگیری و فرآیندهای یادگیری، در بین دانش‌آموزان لازم است؛ از سوی دیگر، معلمان نیز لازم است که از چنین مهارتی آگاهی داشته باشند و از آن استفاده کنند. محققان معتقدند که استفاده از چنین مهارتی می‌تواند به افزایش مهارت‌های فراشناختی دانش‌آموزان منجر شود. پژوهش (۲۰۰۰) معتقد است که می‌توان راهبردهای فراشناختی را به دانش‌آموزان آموزش داد تا به درستی از آن راهبردها استفاده کنند و سطح یادگیری خود را بالا ببرند.

وی همچنین می‌داند که برای انجام دادن یک تکلیف معین ریاضی، به چه اطلاعاتی نیاز دارد یا از چه روش‌هایی باید استفاده کند. نتایج پژوهش‌های تجربی نشان داده است که نمره درس ریاضی گروه‌هایی که از راهبردهای فراشناختی استفاده کرده‌اند، بیشتر از گروه کنترل بوده است. همچنین دانش‌آموزان ضعیف، به گونه‌ای معنی‌دار، بیشتر از دانش‌آموزان قوی، از برنامه آموزش فراشناختی سود برده‌اند.

فراشناخت و حل مسئله

شوانفیلد (۱۹۸۵) معتقد است که تفاوت میان دانش‌آموزان ضعیف و قوی در درس ریاضی، همیشه مربوط به نقص اطلاعات ریاضی دانش‌آموزان ضعیف نیست؛ به عبارت دیگر، نقص مهارت‌های فراشناختی، یکی از عوامل مهم در شکست یادگیرندگان است؛ به عنوان مثال، شخصی که از آگاهی فراشناختی نسبتاً خوبی برخوردار است، می‌داند که چقدر از مطالب ریاضی را درک و چه میزان از تکالیف را بدون غلط حل کرده است.

راهکارهایی برای مطالعه و برنامه‌ریزی تحصیلی

(گفتار ششم)

۸- درباره اطراف خود زیاد وسوس است به خرج ندهید

برخی از افراد ترجیح می‌دهند که در سکوت کامل مطالعه کنند و برخی دیگر در سر و صدا. بعضی‌ها صندلی راحتی را می‌پسندند و بعضی دیگر نشستن یا دراز کشیدن را. مهارت‌های خود را، علی‌رغم محیط اطراف خود، برای تمرکز کردن روی موضوع مورد مطالعه، توسعه دهید. کسب این مهارت‌ها در طول زندگی شما بسیار با ارزش هستند.

۹- به سقف خیره شوید یا از پنجره بیرون را نگاه کنید و ...

این نوع گریز را لذت منموع به حساب نیاورید، بلکه به عنوان یک ضرورت تلقی کنید. ذهن ما برای تعمق درباره نظریه‌هایی که تازه به آنها برخورد کرده‌ایم، به زمان نیاز دارد؛ ولی وقت زیادی برای تعمق کردن صرف نکنید.

۱۰- تلفیق تمام توصیه‌های بالا، این فلسفه را تأیید می‌کند که مکان مطالعه جایی است که شما در آن حضور دارید.

پس به مطالعه در مکان‌های گوناگون، ذہنتان را عادت دهید.

برگرفته از: ۵۰۰ نکته درباره مطالعه. تألیف فیلریس (۱۳۹۱). ترجمه بینا عسگری. تهران. انتشارات مدرس.

به کوشش محمد صادق پوده

بهترین مکان برای مطالعه

تنظیم زمان و زمان‌بندی مطلب هنگام مطالعه، از مباحثی است که به طور مکرر مطرح می‌شود. این موضوع آنقدر مهم است که بسیاری از سازمان‌ها مبالغه هنگفتی برای فرستادن کارمندان خود به دوره‌های مربوط به توانایی زمان‌بندی می‌پردازند. در مورد تنظیم مکان، در مباحث مربوط به مطالعه، مطلب چندانی بیان نشده است؛ با این وجود، تنظیم مکان در هنگام مطالعه، به اندازه تنظیم زمان دارای اهمیت است. پرسش‌ها و توصیه‌های زیر برای چگونگی تنظیم مکان، به شما در این مورد کمک می‌کند.

۱- آیا مکان مطلوبی برای مطالعه خود در نظر دارید؟

پیش از آنکه به خواندن مطلب حاضر ادامه دهید، چند خصوصیت محیط ایده‌آل یادگیری شخصی خود را یادداشت کنید.

۲- هنگامی که از افراد پرسیده می‌شود که به نظر شما بهترین مکان مطالعه چه محلی است، بسیاری پاسخ می‌دهند: «کتابخانه»، «خانه» یا «اتاق مطالعه»

داشتن یک مکان خاص برای مطالعه، ممکن است برای شما بهانه‌ای شود تا توانایی مطالعه کردن در هیچ‌یک از مکان‌های دیگر را نداشته باشید.

۳- بین کارآیی و موقعیت مکانی خود، توازن به وجود آورید

برای مثال، اگر می‌توانید در اتاق مطالعه خود به بهترین وجه کار کنید، این احتمال وجود دارد که کارآیی شما در آن مکان بالا باشد؛ ولی به هر حال شما همیشه در آن اتاق حضور ندارید؛ بنابراین، حتی اگر در مکان‌های دیگر نمی‌توانید به همان اندازه کارآیی داشته باشید، بهتر است که بخشی از مطالب خود را در محل دیگری مطالعه کنید تا به انجام این کار عادت کنید.

۴- کاری را که انجام می‌دهید، با مکان انجام آن کار مطابقت دهید

برای انجام بعضی از کارها به فضای زیادی برای پخش کردن وسائل نیاز دارید، و برای انجام بعضی از کارهای دیگر، ممکن است به لوازم تخصصی، مانند: تخته‌های طراحی، کامپیوتر و نظایر آن نیاز داشته باشید. بعضی از فعالیت‌های خود را نیز می‌توانید با گذاشتن کتاب یا دفتر یادداشت به روی زانوی خود انجام دهید.

۵- از مکان‌های قدیمی استفاده کنید

فرض کنید که یک برگه مهم از میان یادداشت‌های خود برداشته و شبانه با یک چتر و چراغ قوه برای پنج دقیقه به زیر باران رفته‌اید. مطالبی را که در آن پنج دقیقه یاد می‌گیرید، برای مدت طولانی به خاطر خواهید داشت؛ چرا که یادگیری شما با موقعیت‌های به یاد ماندنی در اطراف واقعه، مرتبط است.

۶- برای یادگیری همیشه مطلبی همراه خود داشته باشید

تا به حال باید به این نکته پی برد که مکان یادگیری، جایی است که شما در آن حضور دارید؛ یعنی همه جا. اگر مطلبی به همراه خود نداشته باشید، بهانه خوبی برای یاد نگرفتن دارید؛ پس چنین بهانه‌ای به دست خود ندهید!

۷- قبل از شروع یادگیری، وقت خود را برای مرتب کردن اطراحتان تلف نکنید

مرتب کردن اطراحتان را به نیم ساعت بعد از زمان شروع مطالعه موکول کنید؛ آن وقت، همان طور که اطراف خود را مرتب می‌کنید، ذهن شما نظریه‌هایی را که مطالعه کرده‌اید، به جریان می‌اندازد (اگر اول به مرتب کردن وسائل خود بپردازید، تنها چیزی که فکر شما را به خود مشغول می‌دارد، همان مرتب کردن وسائل است و اینکه چه مدت می‌توانید لحظه ناخوشایند شروع به تفکر را به عقب بیندازید).

